

RECENZE

Peppers T. C. – Ward A. (eds). In Chambers.
Charlottesville: University of Virginia Press, 2013, 445 s.

Nejvyšší soud Spojených států, devítičlenné soudní těleso, je jedním z nejdůležitějších prvků amerického ústavního systému brzd a protivah. Na základě precedenčního rozhodnutí *Marbury versus Madison* z roku 1803¹ je orgánem přezkumu ústavnosti a má tedy právo nejen vykládat ústavu, ale i prohlásit zákon Kongresu za neústavní. Tato nevolená instituce² v průběhu své existence rozhodovala o např. o segregaci, svobodě projevu, potrately, trestu smrti, daních či národní bezpečnosti a zásadně ovlivnila směřování americké společnosti. Přestože je dlouhodobě v ohnisku mediálního, akademického a laického zájmu, jeho rozhodovací činnost provází úzkostlivá diskrétnost a uzavřenost a některé aspekty vnitřního fungování soudu zůstávají i po více než dvou staletích fungování soudu obestřeny tajemstvím.

Jednou z nich je nepochybně instituce tzv. *law clerkship* (nejbližší, ne zcela odpovídající český ekvivalent pro *law clerk* je asistent soudce). Kniha *In Chambers* je souborem 22 příspěvků od různých autorů, mezi nimiž jsou bývalí asistenti soudců Nejvyššího soudu, právní historici, politologové i novináři. Tyto eseje přibližují výběr i postavení asistentů soudců v různých etapách Nejvyššího soudu a zahrnují zkušenosti asistentů devatenácti soudců od roku 1882 do současnosti. Zabývají se celou řadou otázek: osobnostmi soudců a asistentů, jejich vzájemnými vztahy a institucionálními proměnami, ale i jednotlivými soudními kauzami či vlivem asistentství na rozhodovací činnost.

Po krátkém historickém a teoretickém úvodu následují jednotlivé eseje: sbírka je rozdělena do tří oddělených period, které reflektují měnící se postavení a náplň práce asistentů: počátky asistentství, éra předmoderní a epochu moderní „asistentské“ instituce. V závěru nechybí přehledný rejstřík témat, případů a osobností. Editoři a také spoluautoři Todd C. Peppers a Artemus Ward se již ve svých předchozích samostatných akademických pracích zabývali asistentstvím na Nejvyšším soudu, a to v knihách z roku 2006 *Courtiers of the Marble Palace: The Rise and Influence of the Supreme Court Law Clerk*, resp. *Sorcerers' Apprentices: 100 Years of Law Clerks at the United States Supreme Court*.³ Zatímco předchozí tituly jsou spíše teoreticko-analytickým rámcem soudcovského asistentství v proměnách času, *In Chambers*, v němž síly spojili, stojí na pomezí biografických vzpomínek a výzkumu, lidských příběhů a institucionální paměti.

Počátky asistentství se datují do roku 1882, k soudci Horaci Greyovi, který své první asistenty dokonce platil ze své vlastní kapsy. Zakladatelskou éru charakterizuje zrod asistentství coby instituce, k asistentům v dnešním slova smyslu však měli tehdejší pomocníci ještě daleko. Asistent byl zejména v úplných počátcích „lepší“ sekretářkou, jehož denní řehole zahrnovala spíše administrativu než právo a často končila u stenografování či šoférování. To plynulo mj. z toho, že soudci měli své soudní kanceláře ve svých soukromých sídlech a pracovali v domácím prostředí, díky tomu se tu objevuje řada půvabných osobních mement.

¹ *Marbury versus Madison*, 5 U.S. 137 (1803).

² Soudci jsou jmenováni prezidentem a potvrzováni Senátem, mandát není časově omezen.

³ V českém prostředí na tyto práce upozornil např. Michal Bobek v článku publikovaném na blogu Jiné právo ze dne 12. února 2007, více viz: <http://jinepravo.blogspot.cz/2007/02/asistent-soudce-mez-i-dones-sbrkou.html>.

Tato část předkládá neotřelý pohled na život a dílo soudcovských legend jako Oliver Wendell Holmes jr., Louis D. Brandeis či Benjamin Cardozo, ale také na fungování Nejvyššího soudu před více než stoletím a pozvolné utváření koncepce asistentství. Eseje přesvědčivě prokazují, jak důležitá je osobnost soudce pro právníky na samotném startu jejich profesionálního života. Někteří soudci byli svým mladým následovníkům intelektuálními průvodci a mentory nejen na poli práva a zásadně ovlivnili budoucí profesní směřování svých chráněnců. Legendární Oliver Wendell Holmes například povzbuzoval své asistenty, aby si své intelektuální obzory rozšiřovali četbou kvalitní literatury či návštěvami divadla.

Vliv asistentů na samotné rozhodování soudců byl v této fázi až na výjimky minimální a soudní práce zahrnovala převážně korektury, administrativní výpomoc, případně rešerše. Výjimkou byl případ odposlechů *Olmstead proti Spojeným Státům* z roku 1928,⁴ v němž soudce Brandeis napsal známý disent. V prvotních konceptech odlišného stanoviska se však objevila věta, že nově vznikající médium televize je vynálezem, který bude neoprávněně špehovat lidi v jejich domovech. Asistenta jménem Friendly stálo velké úsilí, aby principy nové technické vymoženosti soudci vysvětlil, nakonec jej však přesvědčil a věta o špionáži skrze kouzelnou bedýnku zmizela. Epizoda ilustruje, že zatímco soudci předávali své dlouholeté zkušenosti z justice, asistenti sloužili soudcům jako pramen poznání současných trendů, a to nejen v právním myšlení, ale i na poli vědeckých objevů či nových technologií.

Počátky asistentství končí zhruba na pomezí 20. a 30. let 20. století, jedním z přechodových milníků byla také soudní budova, do níž se soudci i se svými asistenty v roce 1935 přemístili a soudcovská práce se tak centralizovala. V předmoderním období je postavení asistentů částečně institucionalizováno a jsou povýšeni z pomocné (a spíše úřednické) ruky na jakousi „externí právní paměť“. Asistent se stává hlavním rešeršistou a svěbytnou výzkumnou jednotkou: ověřuje citace, hledá podpůrné argumenty, analyzuje judikaturu, což v době před internetem a právními informačními systémy znamenalo strávit hodiny, dny a týdny v knihovnách či archivech. Jednou z hlavních náplní práce se stávají procesní rozhodnutí o (ne)připustnosti případu, tzv. memoranda,⁵ a připravují pro soudce podklady k rozhodnutí. Ani tím však vliv nekončí: mezi řádky zaznívá, že asistent je zároveň ušima a očima soudce, prostředníkem v komunikaci uvnitř soudu i jakousi justiční informační službou, pokud jde o taktické vyjednávání či dosažení většiny.

Asistenti jsou však v tomto období zpravidla odkázáni do patřičných mezí, když se pokusí přímo zasáhnout do rozhodování soudců a namísto stylistické či formální korektury odůvodnění přepíšou, změní či doplní. Někteří z nich pak slyšeli v reakci na svou opovázlivost větu „*K tomu vám chybí dvě věci: jmenování prezidentem a potvrzení Senátem*“. I zde však lze pozorovat diametrální rozdíly v pojetí asistentského modelu u jednotlivých soudců a náplni asistentské práce – zatímco někteří soudci již nechávali koncepty jednodušších rozhodnutí na bedrech asistentů, nebo na ně delegovali procesní věci, známý liberální soudce Hugo Black dělal všechnu soudní práci včetně rešerší sám a asistenty používal pouze jako korektiv a závěrečnou kontrolu.

Předmoderní etapa knihy přináší nejen poutavý osobní pohled na soudce a soud, ale přibližuje i pestré osudy asistentů. Esej o prvním afroamerickém asistentovi soudce Felixe Frankfurtera (William T. Coleman jr.) vypráví o tom, jak obtížné bylo pro příslušníka rasové

⁴ *Olmstead proti Spojeným státům*, 277 U.S. 438 (1928).

⁵ Americký Nejvyšší soud si v rámci apelace vybírá z tisíců pouze zlomek případů. Aby případ projednal, musí být vydáno procesní rozhodnutí – tzv. *writ of certiorari* (cert). Asistent soudce nejprve zpracuje tzv. *cert memo*, memorandum o připustnosti. Platí tzv. pravidlo čtyř: pokud se čtyři soudci rozhodnou, že by případ měl být přijat, je projednání. Vedle toho existuje také nepočtená originální jurisdikce, o níž Nejvyšší soud rozhoduje vždy.

menšiny žít a pracovat v tehdy přísně segregovaném Washingtonu. Zároveň předznamenává celou řadu desegregačních případů (nejznámější je školská kauza *Brown versus Board of Education*⁶ z let padesátých), na něž měl případ černošského asistenta, který se později stal ministrem dopravy, nepřímý vliv. Podobně poučná je i esej o první ženě-asistentce, Lucile Lomen, která prolomila nepsané pravidlo pánského klubu na Nejvyšším soudu. Předmoderní etapa také zobrazuje, že zatímco někteří soudci se svými asistenty měli přátelský vztah a téměř rodinné vazby i po odchodu ze soudu (Frankfurter), jiní udržovali věcný profesionální odstup. Odstrašujícím případem je pasáž o asistování soudci Willimu O. Douglasovi (jeden z nejvlivnějších soudců, proslul např. prvním případem práva na soukromí *Griswold versus Connecticut*⁷). Jeho asistentký model byl však podle vzpomínek citovaných pamětníků směs psychického teroru, pohrdavého přehlížení a vojenského drilu. Přesto nesmíme zapomenout, že to byl právě on, kdo zaměstnal první ženu-asistentku.

Zásadním přínosem moderní éry (cca od 60. let 20. století) jsou prameny. Zatímco eseje v předchozích částech jsou vystavěny zejména na archivech a osobních písemnostech (deníky, dopisy), moderní etapa s sebou přináší vskutku živou historii a atmosféru. Jsou tu (auto)biografické eseje asistentů soudců, kteří o svých již zesnulých soudcích píšou s obdivem, ale i rozumnou mírou otevřenosti, kterou jim dovoluje časový odstup, ale také eseje založené na početných rozhovorech s žijícími pamětníky. Přestože některé vzpomínky svým uctivým tónem připomínají pomník a jsou odrazem blízkého vztahu, který asistent se svým soudcem navázal, jiné nepostrádají kritické poznatky, a to jak ve vztahu k osobnosti soudce, tak k práci Nejvyššího soudu jako instituce. K nejlepším příspěvkům se řadí esej o asistování předsedovi soudu Earlu Warrenovi (který nepostrádá politickou dimenzi) a především příspěvek jednoho z editorů Artemuse Warda o Williamu Rehnquistovi.

Z Wardova textu je čitelné, že se tématu dlouhodobě věnuje a zná historické souvislosti i teoretický rámec instituce, zároveň však těží z postavení bývalého asistenta, díky čemuž je jeho text prodchnutý humorem, nešetří zábavnými historkami zevnitř soudu a bystrými postřehy. Rehnquist sám byl zajímavý člověk v dvojediném postavení: býval totiž asistentem na Nejvyšším soudu (jako jeden z šesti soudců v dosavadní historii) a z jeho modelu je zřejmé, že intenzivní a vzájemně důležitý vztah soudce-asistent znal důvěrně z obou stran. Achillovou patou kapitoly věnující se moderní instituci asistentství je však skutečnost, že až na jedinou výjimku (zpracovaný rozhovor o výběru asistentů s Ruth Bader-Ginsburgh) nezahrnuje žádné žijící soudce. Je to logické a pochopitelné: na nejvyšších soudech je loajalita a mlčenlivost jednou z nejdůležitějších atributů všech zaměstnanců, zejména pak asistentů. Tato diskretnost nekončí odchodem ze soudu a často dokonce ani smrtí příslušného soudce. Opatrnost má zřejmě kořeny nejen v kritice přílišného vlivu asistentů na soudcovské rozhodování, ale rovněž v loajální snaze chránit svého soudce a pověst soudu. Nicméně pro čtenáře je to citelná ztráta: chybí totiž pohled na výhody a úskalí současného modelu asistentství i perspektiva blízké budoucnosti, kam asistentství směřuje.

S touto opatrností souvisí i určitý neuralgický bod: některé eseje se dotýkají tradičně kontroverzního tématu – vlivu asistentů na soudce a judikaturu. Jak již bylo řečeno, zhruba od 60. let je asistent již nikoliv pomocník či výzkumník, ale tzv. „*čarodějuv učer*“, mladší kolega v jedné z devíti „soudcovských firem“. Píše totiž nejen procesní věci, ale často se významně podílí na textu finálního soudního rozhodnutí. Tato praxe zesílila zejména poté, co předsedové Nejvyššího soudu Fred Vinson a po něm Earl Warren začali rozdělovat soudcům rozhodnutí nikoliv rovným dílem, ale podle rychlosti psaní rozhodnutí – pomalejší či samostatnější

⁶ *Brown versus Board of Education of Topeka*, 347 U.S. 483 (1954).

⁷ *Griswold versus Connecticut*, 381 U.S. 479 (1965).

soudci tak byli nuceni více využít pomoci svých asistentů, pokud chtěli držet krok s rychlejšími kolegy. Kritici argumentují, že ty nejvýznamnější případy u amerického Nejvyššího soudu posléze rozhodují (či významně ovlivňují) nikým nejmenovaní a nezkušení mladí právníci (většinou absolventi s max. několika roky praxe) a volají po větší veřejné kontrole procesu. Proto se v řadě akademických prací objevuje kritika přílišného vlivu asistentů („asistentokracie“) a nedostatečné legitimacy rozhodování. Nabízí se metafora čarodějova učně, který navléká talár svého mistra.

Zároveň je však třeba poznamenat, že američtí „*law clerks*“ zůstávají u svého soudce v drtivé většině pouze jeden rok (soudní období, tzv. *term*), pouze výjimečně déle. Z esejí se zdá, že tento krátkodobý model je v praxi funkční: brání tomu, aby soudce dlouhodobě podléhal vlivu svého asistenta či se stal na svém „věčném“ asistentovi závislý, nese s sebou příliv čerstvých idejí a inspiraci pro soudce, poskytuje každý rok šanci těm nejlepším absolventům učit se od soudních matadorů. Soudci Nejvyššího soudu se tak (v návaznosti na svůj osobní asistentský model) významně podílejí na utváření dalších právnických generací, nepředávají jim totiž jen justiční „řemeslo“, ale i étos veřejné služby a hledání spravedlnosti.⁸

Dalším kritickým leitmotivem v esejích od prvopočátků do současnosti je socioekonomický profil asistentů. Až donedávna byl asistent nejvyšší soudní instituce zpravidla pevně ukotven ve škatulce „bílý muž, nejlepší absolvent Harvardu“,⁹ zatímco ženy, rasové či sexuální menšiny (ale i školy mimo nejprestižnější) byly výjimkou. První asistent – Afroameričan přišel na soud v roce 1948, první žena ve válečném roce 1944 (a další čekala na svou šanci 22 let). Perličkou je, že v mnoha směrech otevřený soudce Felix Frankfurter odmítl v roce 1960 nejlepší absolventku Harvardu, s odůvodněním, že pro ženu s rodinou je to práce příliš náročná a navíc před svými asistenty kleje. Společnost se však za několik desítek let proměnila: tehdy odmítnutá Ruth Bader-Ginsburgh se nakonec na Nejvyšší soud dostala, a to jako soudkyně v roce 1993, teprve druhá žena v americkém nejvyšším justičním sboru.

Co se týče výběru asistentů, pokud odhlédneme od obecného požadavku vynikajících studijních výsledků a předchozí praxe u některého z vyšších federálních soudů, někteří soudci měli podle vzpomínek svých asistentů poměrně specifické požadavky: aby se uměl ohánět raketou a mohl soudci sekundovat nejen mezi precedenty, ale i na tenisovém kurtu, nebo aby kandidát pocházel z jižních států. Z hlediska ideologického souznění se nicméně přístupy liší: někteří soudci volili asistenty na základě blízkosti politických či právně-doktrinálních postojů, jiní vítali oponenty z opačného názorového břehu. Několik esejí tak na konkrétních kauzách poutavě zrcadlí střety konzervatismu s liberalismem, textualismu/originalismu se soudním aktivismem, abstraktní právní filozofie a konkrétních lidských příběhů.

Autorům a editorům se na více než čtyři sta stránkách povedlo sestavit poutavou mozaiku justičních střipků, jež na životních a profesních příbězích soudců a jejich asistentů ukazuje transformaci asistentství od pracovníka, který byl pouhou pravou *rukou* soudce, přes rešeršistu (paměť) až k modernímu pojetí, které je spojeno s psaním konceptů rozsudků, kdy se asistent stává „externím“ mozkiem svého soudce s nemalým vlivem na judikaturu. Ačkoliv se příspěvky ve sborníku různí literární kvalitou, stylem, zaměřením i způsobem vyprávění, nepochybně zde platí, že celek je víc než suma částí. Ve svém souhrnu představují barvitý narativní doplněk k teoretickému výzkumu. Nabízí totiž netradiční vhléd do práce americké

⁸ V USA takřka bezvýjimečně platí, že pro další právníkou či politickou kariéru je asistentství pro soudce Nejvyššího soudu zlatou vstupenkou mezi elitu – z řad bývalých asistentů se rekrutují soudci, ministři, velvyslanci, rektori a významní akademici prestižních univerzit. Advokátní kanceláře a soukromé firmy nadto nabízejí astronomické bonusy ve výši stovek tisíc dolarů za to, že se bývalý asistent upíše právě jejich firmě. <http://excessofdemocracy.com/blog/2013/7/where-are-they-now-supreme-court-clerks-ot2003>.

⁹ Případně dalších elitních univerzit jako Yale, Columbia, Stanford aj.

nejvyšší soudní instance, rámec zásadních historických a politických změn dvacátého století, intimní pohled na největší soudcovské osobnosti americké historie i praktický a všednodenní rozměr činnosti soudu. Nejvyšší soud je tak vykreslen nejen jako justiční Olymp, výsostná instituce ochrany občanských práv, ale i jako prostředí, v němž žijí a pracují lidé, místo obyčejných radostí, kde soudce soutěží s asistenty v golfu či basketbalu, probíhá čilý společenský život či se dokonce sází na první den, kdy bude ve Washingtonu sněžit. Jako čtivý soudní kaleidoskop prodchnutý humorem a láskou k právu jej lze vřele doporučit čtenářům ze všech právních oblastí, zejména justice.

V českém prostředí zatím teoretická či biografická reflexe postavení asistentů nejvyšších soudů chybí. Tato kniha však může příhodně sloužit jako výzkumná pobídka pro akademiky nebo cenná inspirace pro soudce či jejich asistenty při společném hledání optimálního asistentického modelu.

Recenze vznikla v rámci projektu specifického vědeckého výzkumu Univerzity Karlovy (SVV) č. 266402.

Mgr. et Mgr. Eliška Holubová
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Nejvyšší správní soud